

Motion till riksdagen 2012/13:U201

av **Hans Linde m.fl. (V)**

Kina

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	2
4	Demokratiska fri- och rättigheter	3
4.1	Politiska och medborgerliga rättigheter	3
4.2	Tortyr och dödsstraff.....	4
4.3	Minoriteters rättigheter.....	4
5	Fackliga rättigheter och arbetsvillkor.....	5
5.1	Facket och arbetsrätten.....	6
5.2	Svenska företags ansvar	7

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige i varje form av kontakt med Kina ska ta upp de omfattande och grova brotten mot yttrande- och tryckfrihet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att etniska och religiösa minoriteters kulturella, språkliga och religiösa rättigheter respekteras.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att den svenska regeringen ska verka för att svenska multinationella företag undertecknar globala ramavtal för att förbättra situationen för kinesiska arbetare.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen i varje kontakt med Kina ska ta upp ett stopp för användandet av dödsstraff.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör agera för att svenska företag i Kina ska uppträda som mönsterarbetsgivare när det gäller arbetstider, arbetsmiljö, lönesättning och fackliga rättigheter.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att den svenska regeringen bör verka för att svenska företag som är verksamma i Kina uppträder konsekvent och i överensstämmelse med den allmänna svenska politiken när det gäller mänskliga rättigheter.

3 Inledning

Utvecklingen i Kina är komplex och mångfacetterad. Ett land med över en miljard invånare låter sig inte beskrivas på ett par sidor. Hundratals miljoner människor har kunnat lämna fattigdomen de senaste decennierna i Kina, men samtidigt har klyftorna växt och ekonomin har ofta växt utan hänsyn till miljön och genom att koldioxidutsläppen ökat kraftigt. Det är dessutom mycket svårt att se några förbättringar när det kommer till de mänskliga rättigheterna. Kina måste i dag tveklöst kategoriseras som en diktatur.

Kina är också en allt viktigare internationell aktör. I vissa fall har man allierat sig med utvecklingsländerna och utgjort en viktig motvikt till nord. Men i alltför många sammanhang har man satt sina egna ekonomiska och säkerhetspolitiska intressen främst, t.ex. genom att bidra till landgrabbing i Afrika och backa upp några av vår tids värsta diktaturer.

I denna motion lyfter Vänsterpartiet några av de frågor vi anser vara viktigast i relationen mellan Sverige och Kina. Sverige behöver vara en tydlig och konsekvent röst för de mänskliga rättigheterna i relationen med Kina. Sveriges stora ekonomiska intressen i Kina får inte innebära att vare sig Sveriges regering eller Sveriges näringsliv kompromissar med frågor om de mänskliga rättigheterna. De grova och omfattande brotten mot de mänskliga

rättigheterna i diktaturen Kina måste stå högst upp på dagordningen i alla delar av Sveriges relationer med Kina. Tyvärr har den borgerliga regeringen vid åtskilliga tillfällen varit otydlig när det kommer till frågan om mänskliga rättigheter i Kina, det tydligaste exemplet är näringsministern Annie Lööfs svävande svar om huruvida Kina är en diktatur och eventuell svensk vapenexport till landet.

Ansvaret för att de mänskliga rättigheterna efterlevs vilar inte bara på stater, utan även på företag. De företag som väljer att investera i Kina har ett stort ansvar för att inte bidra till inskränkningar eller kränkningar av de mänskliga rättigheterna. I denna motion vill vi därför lyfta fram näringslivets roll och de mänskliga rättigheterna inom arbetslivet, en fråga som lyst med sin frånvaro.

4 Demokratiska fri- och rättigheter

4.1 Politiska och medborgerliga rättigheter

Sedan utropandet av Folkrepubliken Kina 1949 har Kinas kommunistiska parti (KKP) ensamt styrt landet. Trots omfattande ekonomiska reformer är det mycket svårt att i dag se några öppningar när det kommer till demokratisering och mänskliga rättigheter. Behandlingen av oppositionella och oliktankande har fortsatt att vara hård. Kina är formellt en flerpartistat, men i praktiken är det kommunistpartiet som har maktmonopol. Nationella val förekommer inte. Krav på politisk förändring och försök att bilda självständiga föreningar klassas som hot mot det kinesiska rikets säkerhet, vilket i flera fall kan leda till dödsstraff. Det är också vanligt att bli frihetsberövad utan rättegång. En form av frihetsberövande kallas ”Omskolning genom arbete”, vilket förenar kroppsarbete med s.k. ideologisk skolning. Människor med beteenden som betraktas som olämpliga ska ”behandlas”, det gäller bl.a. narkotikamissbrukare, företrädare för religiösa minoriteter, människorättsaktivister, Falun Gongutövare, tibetaner och uigurer.

Den kinesiska författningen garanterar allmän åsikts-, yttrande-, tryck-, förenings-, mötes-, demonstrations- och religionsfrihet. Dessa friheter är dock mycket begränsade. Reportrar utan gränser indexerade Kina på plats 174 av 179 länder gällande pressfrihet – ett oroande bottenresultat som visar att statens kontroll över media, inklusive internet, har ökat de senaste åren. Människor som fredligt utövar rätten att uttrycka sin åsikt är under hög risk att tillfångatas och förvaras i arrest, tvingas till husarrest, bli övervakade, misshandlade eller trakasserade. Även deras familjer blir angripna. En del blir bestraffade bara för att ha besökt förbjudna hemsidor. Hundratals internationella hemsidor har blockerats och tusentals kinesiska har stängts ned. Sammanlagt blockeras drygt 18 000 hemsidor genom den brandvägg som har kommit att kallas ”The great Firewall of China”. Myndigheten har system för att blockera och filtrera informationsflödet, genom att söka på vissa ord och rubriker. Internetkaféer är skyldiga att installera övervakningssystem som registrerar

Fel! Okänt namn på

vilka webbsidor varje enskild användare har besökt. Myndigheten bestämmer vad som inte får publiceras som nyheter och direktiv om vilka nyheter som borde uppmärksammas. Tidningar har stängts ned och journalister tystats. Till särskilt känsliga ämnen hör att ifrågasätta kommunistpartiets maktmonopol, kritisera ledarskapet eller förespråka självständighet i autonoma provinser. Tidigare har samtliga media ägts av staten, men på senare år har försök med några privatiserade medier genomförts, vilket har lett till en något mer kritisk journalistik. Det är förbjudet med parabolutrustning, men många kineser struntar i förbudet och kan därmed ta del av utländska sändningar.

Sverige måste alltid vara berett att kritisera varje brott mot de mänskliga rättigheterna oavsett var, när och med vilka motiv de genomförs. I grunden handlar det om en konsekvent och trovärdig utrikespolitik. Sverige ska i varje form av kontakt med Kina ta upp de omfattande och grova brotten mot yttrande- och tryckfrihet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.2 Tortyr och dödsstraff

Tortyr är förbjudet enligt kinesisk lag. Den kinesiska definitionen av tortyr omfattar emellertid endast psykiskt och inte fysiskt våld. Trots detta är båda formerna av tortyr vanligt förekommande, särskilt på landsbygden och i fattiga provinser. Vanliga medel är sparkar, slag, elektriska chocker, brännmärken från cigaretter och förlust av sömn och mat.

Kina är det land i världen som avrättar flest människor per år och mörkertalet uppskattas vara stort. Det verkliga antalet avrättningar i Kina är en statshemlighet, skriver Amnesty i en ny rapport om dödsstraffet i världen 2011. Dödsstraff är en form av övergrepp mot de mänskliga rättigheterna. Straffet utfärdas för många olika typer av brott, allt från mord till ekonomiska brott som korruption. Men det har skett en del förbättringar av lagstiftningen när det gäller dödsstraff, till en viss del som en följd av den internationella kritik som riktats mot Kina för landets flitiga användning av dödsstraff. Sedan 2007 måste dödsstraff som utdömts av lokala domstolar även godkännas av landet högsta domstol. Meningen är att detta ska minska antalet dödsstraff samt säkra att inga misstag sker i samband med detta. Enligt kinesiska akademiker förväntas lagändringen minska antalet verkställda dödsdomar med 20–30 procent. Om lagändringarna verkligen ska leda till ett minskat användande av dödsstraff krävs dock att omvärlden fortsätter att lyfta frågan, med det tydliga målet att Kina helt ska upphöra med dödsstraffen. Den svenska regeringen ska i varje form av kontakt med Kina ta upp ett stopp för användandet av dödsstraff. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.3 Minoriteters rättigheter

Den kinesiska regimens övergrepp och kränkningar av de mänskliga rättigheterna drabbar alla delar av det kinesiska samhället. De etniska och religiösa

minoriteterna i Kina tillhör emellertid dem som drabbas allra hårdast av förtrycket från den kinesiska statsapparaten. Störst är trycket mot det muslimska Xinjiang och det buddistiska Tibet. I dessa områden är också självständighetsrörelserna störst. Xinjiang är Kinas största provins och Tibet är den näst största, tillsammans utgör de cirka 30 procent av Kinas landyta. De är också viktiga strategiska och ekonomiska områden. De är de enda områden där etniska hankineser inte är i majoritet, men detta försöker den kinesiska myndigheten överbygga genom att flytta dit befolkning från de centrala och östra delarna av Kina. Dessa områden har under historien pendlat mellan att stå under kinesisk kontroll och hög grad av självständighet. Det finns rörelser i båda regionerna som kämpar för ökat självstyre och invånarnas kulturella och religiösa rättigheter. Denna verksamhet slås brutalt ned av den kinesiska regimen. Det som kallas för "separatism" anses splittra landet och vara ett hot mot säkerheten. Den nationella säkerheten är således överordnad individuella rättigheter.

Det förekommer också att religiösa uttryck tolkas som separatism, vilket gör att befolkningarnas möjlighet att utöva sin religion blir starkt begränsad. För de religiösa minoriteterna är om möjligt press-, yttrande- eller organisationsfrihet än mer inskränkt. Uigurer får inte publicera material på internet på sitt språk. Tortyr används systematiskt mot den tibetanska och uiguriska befolkningen. Många flyr landet för att de fått ett dödsstraff utfärdat. Varje år flyr omkring 3 000 tibetaner. De kinesiska myndigheterna sätter stor press på omkringliggande länder att skicka tillbaka dem för att de ska kunna utföra bestraffningarna. Regeringen bör verka för att etniska och religiösa minoriteters kulturella, språkliga och religiösa rättigheter i Kina respekteras. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5 Fackliga rättigheter och arbetsvillkor

Att kunna organisera sig på sin arbetsplats är en grundläggande mänsklig rättighet, en central del i varje ekonomi och en förutsättning för att löntagarnas rättigheter ska garanteras och näringslivets vinster fördelas till fler. De fackliga rättigheterna är emellertid på intet sätt respekterade i Kina. De kinesiska löntagare som försöker organisera sig möter på stora svårigheter p.g.a. omfattande inskränkningar i mötesfriheten, rätten till kollektiva förhandlingar och rätten att organisera sig. Trots detta förekommer det försök att bilda fria fackföreningar, strejker och protester, men dessa möts ofta av våld från myndigheternas sida. Möjligheten till organisering försvåras av att utländska företag och investerare inte har några intressen av att löntagarnas rättigheter stärks. Om Sverige vill vara en konsekvent och tydlig röst för mänskliga rättigheter i Kina, måste även svenska företag vara beredda att ta sitt ansvar. Ansvaret för att upprätthålla och respektera de mänskliga rättigheterna vilar inte bara på politiker och stater, utan även på näringslivet.

Fel! Okänt namn

5.1 Facket och arbetsrätten

Den fackförening som finns i Kina är knuten till den kinesiska statsapparaten och heter ”All China Federation of Trade Unions” (ACFTU). Den representerar ungefär 66 procent av landets befolkning. I fackförbundets konstitution står det att uppgiften är att vara en bro mellan den arbetande massan och kommunistpartiet. Det betyder i praktiken att när en konflikt uppstår mellan de arbetande och partiet, tar facket partiets sida. Ledare för fackförbunden utses ofta av partiet och det förekommer även att chefer på arbetsplatsen sitter med i ledningen för fackförbunden. Kollektivavtal finns men tillämpas sällan i praktiken. Det finns ingen laglig strejkrätt och vid strejker har ACFTU:s roll varit att försöka motivera de anställda att återgå till arbetet. ACFTU har självt inte rätt att uppmana till strejk. Fackförbund fristående från ACFTU är förbjudna. De som bildar fristående fackförbund och arrangerar otillåtna protester straffas hårt. Trots detta har det på senare år skett en stor ökning av antalet protester, bl.a. som ett resultat av det missnöje som finns över att välståndet inte kommit alla till del. Bara kring Pärflodens delta, som är ett av landets mest industrialiserade områden, inleds en ny strejk varje dag. Flera av strejkerna har skett vid anläggningar som drivs av stora transnationella företag eller vid viktiga leverantörsföretag. Strejkerna vid Hondas fabrik och vid Foxconn, som bl.a. är leverantör åt Apple, har skapat stor uppmärksamhet i omvärlden efter att arbetare begått självmord i protest mot företagsledningens agerande. I nordöstra Kina och i Guangdong-provinsen har lokala avdelningar av ACFTU varit drivande bakom lokala strejker, i strid med fackets ledning och Kommunistpartiet. I Guangdong har också små steg tagits för att skapa fria fackföreningar, det mesta kända är Chinese Working Women Network (CWWN).

Det ökande antalet protester har satt stor press på det kommunistiska partiet som tvingats tillmötesgå arbetarna för att lugna situationen. I början av 2008 trädde en ny lag i kraft som syftar till att stärka arbetarnas rättigheter, den kallas ”PRC Labour Contract”. Det handlar främst om förbättringar kring anställningstryggheten. Bland annat skärps reglerna för kortare provanställning, arbetare ska kunna påverka företagets policy på arbetsplatsen och kollektivavtal ska slutas på industriell nivå i stället för olika kontrakt för varje enskilt företag eller individuella avtal. För första gången i Kinas historia ska fackföreningarna på gräsrotsnivå få ett ekonomiskt anslag från den stora organisationen, som ska gå till att minska beroendet mellan de lokala facken och centralorganisationen. Lagen slår också fast att kollektiva förhandlingar är fackföreningarnas kärnuppgift.

Det finns dock stora brister, det centrala fackförbundet har kontroll över de mindre klubbarna, lokala kandidater till förtroendeposter får t.ex. endast ställa upp om de blivit godkända uppifrån. Det finns också en risk att dessa lagar inte följs. Förändringen har i alla fall stärkt arbetarnas förhandlingsposition och skapat en möjlighet att utveckla den fackliga kampen. Som erfarenheter från fackföreningsrörelser visar är kollektiva förhandlingar det mest effektiva sättet att skydda arbetares rättigheter. Därför är de kinesiska arbetarnas egen

fackliga organisering den viktigaste faktorn när det gäller att förbättra situationen.

5.2 Svenska företags ansvar

Samtidigt som länder i väst kritiserar den kinesiska myndigheten för övergrepp mot mänskliga rättigheter ställer sig deras företag negativa till lagförändringar som förbättrar situationen för de arbetande. När lagförändringen vi skrivit om ovan trädde i kraft möttes detta av stor kritik från utländska företag. The American Chamber of Commerce som representerar 1 300 medlemsföretag har dömt lagstiftningen som ”ett steg bakåt för kinesiska ekonomiska reformer”. De menar att den nya lagstiftningen skulle göra arbetare lata och fördärva deras moral. Några företag från områden där lagen införlivats har rentav lämnat landet för att etablera sig på ställen där förhållandena är sämre. Detta har inte direkt givit en positiv feedback till de kinesiska myndigheterna.

En stor del av världens produktion sker i Kina och många svenska företag köper in produkter som tillverkats i kinesiska fabriker. Det gäller bl.a. billiga smycken med halvädelstenar och glas, vilka säljs i butiker som Glitter, Albrekts, H&M, Lindex och Guldfynd. Riskerna för denna verksamhet är väl kända, i de fall arbetarna saknar ordentligt skydd äter sig det damm som kommer från stenarna in i lungorna och förstör vävnaden, vilket i många fall leder till döden. Leksakstillverkning är en annan stor industri – 75 procent av världens leksakstillverkning sker i Kina. I Sverige är vi väl bekanta med företagen BR leksaker och Toys R Us. Vid leksaksfabrikerna är det vanligt att arbetstiderna ligger mellan 10 och 12 timmar om dagen och att arbetarna har kvoter som de måste producera varje dag. Om de inte gör det tvingas de jobba över. Det förekommer bötesstraff om de vägrar jobba övertid eller går på toaletten utan tillstånd. Vid en undersökning av leksaksföretag i Guadongprovinsen visade det sig att åtta av tio leverantörer bröt mot lagen om arbetstid, på sex av tio fabriker uppgav de anställda att de inte haft en enda ledig dag under högsäsongen mellan maj och september. Arbetsgivarna föredrog också kvinnliga arbetare för att de ansågs vara lydigare och mer lätthanterliga än män.

De svenska importörerna tar liten eller ingen hänsyn till arbetsmiljön och de faror som finns, det som spelar roll är hur mycket produkterna kostar att köpa in. Arbetet är tidskrävande men de låga lönerna gör att en hög vinst ändå kan hämtas ut. Om arbetsmiljön i Sverige såg ut som den gör i Kina skulle fabriken tvingas stänga omedelbart. De kontakter som Sverige haft med Kina har dock sällan behandlat företagets roll för de mänskliga rättigheterna. Det finns en benägenhet att skilja mellan politiska kontakter och ekonomiska kontakter. Vänsterpartiet menar att det inte är möjligt är särskilja frågor om investeringar och handel från arbetet för de mänskliga rättigheterna.

Ett medel är att få företagen att teckna globala ramavtal. De fungerar som ett slags globalt kollektivt fackligt avtal och syftet är att lägga ett gemensamt golv för alla arbetsplatser och underleverantörer som är knutna till en koncern. Tanken är att villkoren som ställs upp aldrig får brytas inom koncernen

Fel! Okänt namn på

oavsett var verksamheten bedrivs. Detta kan sätta tak för arbetstiderna, stadga vilka löner som ska gälla och skydda arbetare från skador och sjukdomar. Den svenska regeringen bör verka för att svenska multinationella företag undertecknar globala ramavtal för att förbättra situationen för kinesiska arbetare. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet anser vidare att den svenska regeringen bör verka för att svenska företag tar ett större ansvar för dialogen mellan Sverige och Kina rörande mänskliga rättigheter. Särskilt viktigt är att regeringen arbetar för att svenska företag i Kina uppträder som mönsterarbetsgivare när det gäller arbetstider, arbetsmiljö, lönesättning och fackliga rättigheter. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

En viktig samarbetspartner i sammanhanget är LO/TCO:s biståndsnämnd som bedriver flera projekt i Kina, bl.a. i industrisektorn, för att stötta framväxten av fria och självständiga fackföreningar. Regeringen bör verka för att svenska företag som är verksamma i Kina uppträder konsekvent och i överensstämmelse med den allmänna svenska politiken när det gäller mänskliga rättigheter. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 18 september 2012

Hans Linde (V)

Torbjörn Björlund (V)

Siv Holma (V)

Jens Holm (V)

Kent Persson (V)